

Засуджують студенти і викладачів, котрі, здійснюючи оцінювання знань, зосереджують увагу лише на поведінці студентів у процесі навчання (лекційні, семінарські та практичні заняття). У цьому випадку оцінка є необ'єктивною, оскільки відображає ставлення викладача до певних вчинків студента, а не до його реально набутих знань з предмета.

У педагогічній практиці зустрічаються і такі ситуації, коли студент на час здійснення оцінювання знань має ґрунтовні та змістовні знання, але викладач занижує йому оцінку, оскільки той не виконав доручення групи, курсу, факультету. У цьому випадку оцінка необ'єктивна і стає знаряддям у руках педагога, який оцінює не знання, а поведінку студента. Така оцінка відображає не реальні знання студента, а лише ставлення до нього викладача, адміністрації навчального закладу.

Підводячи підсумок слід зауважити, що контроль знань студентів є складовою частиною процесу навчання. Об'єктивність - це правильне визначення знань, умінь і навичок студентів і оцінка цих знань. Тільки об'єктивна оцінка дає студентам глибоке моральне задоволення та є дієвим стимулюючим фактором у навчанні, має велике виховне значення.

Викладачам слід запам'ятати, що оцінка - це показник не лише знань студента, а й праці самого викладача. Прикро за педагогів, які, здійснюючи педагогічний процес оцінювання знань, звертають увагу не на знання, а на поведінку студентів у процесі навчання.

Література

1. Бляшевська А.В. формування професійних навичок оціночної діяльності у студентів ВУЗу: Дис. канд. пед. наук: 13.00.01 -Л., 1996. -182с
2. Бочарнікова В.М. Стимулююча функція контролю знань, умінь і навичок і студентів вищої школи.: дис. канд. пед. наук: 13.00. 01. - Черкаси, 1999. -208с.
3. Делікатний К.Г. Оцінка знань як органічна частина процесу навчання // Рад. школа. -1989. - №5. - С.44-50.
4. Коменский Я.А. Избранные педагогические сочинения: В 2 т. / Под ред. А.И. Пискунова. - М.: Педагогика, 1982.-11.-656с.
5. Сухомлинський В.О. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості //Сухомлинський В.О. Вибрані твори: У 5-ти т. - К: Рад. школа, 1980. -Т.1.-С.5-205.

УДК 378:37.041

В.Л. ВЕРТЕГЕЛ

доцент кафедри іноземних мов
Запорізького юридичного інституту
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ, к.пед.н.

ПОЗААУДИТОРНА РОБОТА В СИСТЕМІ ФОРМ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У НЕФІЛОЛОГІЧНИХ ВИЩИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Анотація. У статті розглядається потенціал позааудиторної роботи з іноземних мов студентів нефілологічних вищих закладів освіти.

Ключові слова: самостійна робота, позааудиторна робота, навчальний процес.

Аннотация. В статье рассматривается потенциал внеаудиторной работы по иностранным языкам студентов нефилологических высших учебных заведений.

Ключевые слова: самостоятельная работа, внеаудиторная работа, учебный процесс.

Annotation. The potential of extra-curricular activity of students while learning foreign languages in the non-linguistic institutions of higher learning is considered in the article.

Key-words: self-educative activity, extra-curricular activity, teaching process.

Актуальність проблеми. Інтенсивний розвиток інформаційної бази науки техніки, значне розширення ділових, культурних зв'язків з науковими, економічними колами в міжнародному масштабі змушують переглянути вимоги, що пред'являються до висококваліфікованого фахівця.

Аналіз науково-педагогічної літератури і практики викладання іноземної мови в нефілологічному вищому навчальному закладі вказує на те, що однією з основних причин низької мовної компетенції студентів є недостатнє місце, що відводиться самостійній роботі при вивченні іноземної мови. Безсумнівним є той факт, що самостійна робота залишається одним з основних методів навчальної діяльності студентів.

Важливою умовою успішного навчання студента будь-якого закладу є чіткі усвідомлення ним його власних особливостей. Студенти вже здійснили свій професійний вибір, і тепер основною проблемою для них у процесі навчання у вищому закладі освіти є пристосування до нових умов, адже методика викладання предметів у вищому школі значно відрізняється від загальноосвітньої. Змінюються методи навчання: вищі заклади освіти значну увагу приділяють самостійній роботі студентів.

На викладача іноземної мови в нефілологічному вищому навчальному закладі покладаються функції координатора, консультанта, помічника, організатора процесу навчання, але левову частку роботи з оволодіння іноземною мовою повинен виконувати студент самостійно.

Метою статті є визначення місця позааудиторної самостійної роботи у навчальному процесі нефілологічних вищих закладів освіти та її ролі у підвищенні рівня студентів у володінні іноземною мовою.

Виклад основного матеріалу. У теорії та практиці вищої школи трапляються найрізноманітніші визначення самостійної роботи. Деякі дослідники, ототожнюючи її з самостійною діяльністю, вважають, що самостійна робота у структурі навчального процесу у вищому закладі освіти виступає в системі лекційних, практичних занять, лабораторних робіт і семінарів, у ході сприйняття й самостійного осмислення студентами повідомлюваної викладачем інформації, відтворення її участі в розв'язанні завдань, розрахункових роботах тощо. Інші самостійною роботою студентів визначають тільки таку, під час якої студент без допомоги викладача самостійно продумує, аналізує й узагальнює навчальний матеріал, перевіряє свої висновки й результати. Нарешті, треті, підходячи до проблеми дещо формально, всю свою увагу концентрують на розділенні навчального навантаження студентів на обов'язкові заняття й позааудиторну роботу, кваліфікуючи тільки останню як самостійну.

Значний внесок у вивчення питання організації самостійної роботи було зроблено дослідниками В. Буряком, Б. Єсіповим, П. Підкасистим, А. Усовою та іншими. Проте й зараз відсутнє єдине визначення поняття "самостійна робота". Так, П. Підкасистий визначає її як "засіб організації й виконання певної діяльності відповідно до поставленої мети". У зв'язку з цим він виділяє характеристики самостійної роботи, відзначаючи, що цей засіб навчання є "найважливішою умовою самоорганізації та самодисципліни тих, хто навчається, в оволодінні методами пізнавальної діяльності; виробляє у них психологічну установку на самостійне систематичне поповнення своїх знань і вироблення вмінь орієнтуватися в потоці наукової та політехнічної інформації при вирішенні нових пізнавальних задач" [6, с.51]. Цей підхід, на наш погляд, розкриває не всі істотні ознаки самостійної роботи.

У дидактиці вищої школи самостійна робота студентів розглядається як основний шлях забезпечення творчої активності студентів у навчальному процесі. Вона розвиває в них ініціативу, наполегливість у досягненні мети, виробляє вміння самостійно аналізувати факти й явища, навчає самостійному мисленню, що й призводить до творчого розвитку. Самостійна робота служить головним засобом перетворення одержаних знань в уміння й навички.

Сьогодні проблематику організації самостійної роботи студентів розробляють провідні вітчизняні і зарубіжні вчені (В. Євдокимов, К. Змієвська, В. Луценко, А. Орнштейн, Г. Палмер, М. Смирнова, М. Солдатенко, М. Уест та інші).

Самостійна робота студентів традиційно поділяється на аудиторну та позааудиторну. Але існують й інші точки зору. Наприклад, відомі дослідники методики викладання іноземних мов А. Мироліубов та А. Паракіна виокремлюють наступні види самостійної роботи: під час аудиторних занять; в лабораторії технічних засобів навчання; дома, в бібліотеці тощо; під час позааудиторної роботи (опрацювання завдань викладача: добір матеріалів для стендів і виставок, робота над роллю для інсценування, вивчення пісень тощо) [4; 5, с.158]. Самостійна робота з іноземної мови передбачає вміння працювати з підручником і словником, уміння слухати й розуміти іншомовне мовлення, говорити, вживаючи знайомі граматичні форми та слова іноземної мови, читати й розуміти прочитане. Той, хто навчається, оволодіває цими вміннями не одразу, отже, його самостійна діяльність має бути так організована, щоб він поступово долав труднощі, виявляючи все більший ступінь самостійності в досягненні поставленої мети.

Навички самостійної роботи, вироблені у тих, хто навчається, в процесі навчання, повинні залишитись на все життя; у студента повинна бути сформована потреба вивчати іноземну мову без спонукання з боку викладача. Ця потреба і є результатом самостійної роботи тих, хто навчається. Адже ні один курс навчання іноземній мові не може дати їм повного володіння мовою, а лише допомагає долати перешкоди в процесі отримання знань та їх подальшого застосування.

Спираючись на праці П. Підкасистого, який поділяв самостійну роботу на аудиторну та позааудиторну, Г. Боярко виокремлює такі види самостійної роботи студентів з іноземної мови: самостійна робота з окремих завдань під час аудиторних занять; домашня робота з короткострокових завдань (опрацювання мовного матеріалу за підручником, письмові вправи, порційне читання, перегляд автентичних відеоматеріалів, прослуховування аудіозаписів тощо); самостійна робота з довгострокових завдань (позааудиторне читання текстів великого обсягу, пошук потрібної інформації з іншомовних джерел для підготовки проектів, рефератів, доповідей, наукових робіт тощо) [1, с.9].

Сучасна дослідниця проблеми застосування самостійної роботи студентів у процесі вивчення іноземних мов М. Смирнова визначає самостійну роботу як складовий елемент, компонент технології навчання, спрямований на формування самостійності в процесі самостійного пошуку студентами нових знань. Це трактування поняття "самостійна робота" не суперечить розумінню її як самостійної діяльності, тобто як способу і форми діяльності з одного боку, а з іншого - як будь-яку самостійну діяльність студентів на аудиторних заняттях, лекціях, у позааудиторний час, у присутності викладача й без нього, але під його безпосереднім або опосередкованим керівництвом, що веде до формування самостійної особистості, здатної безперервно поповнювати й удосконалювати самостійно здобуті знання, вміння, котра має навички самостійної пізнавальної діяльності [8].

Питаннями організації процесу управління самостійною роботою студентів у вищому навчальному закладі займалася Л. Журавська, яка обґрунтувала педагогічні умови реалізації управління самостійної роботи на основі інформаційно-стимулюючого підходу, розробила трирівневу модель реалізації управління самостійною роботою, розмежувала ролі викладача при управлінні самостійною роботою залежно від його втручання в самостійну діяльність, ступеня, мети та рівня засвоєння знань, обґрунтувала та експериментально підтвердила об'єктивну необхідність і принципову можливість стимулювання самостійної роботи за допомогою моделі системи контролю знань з дисципліни, стимулюючих та активізуючих завдань для контролю самостійної роботи на лекціях, наскрізних узагальнювальних таблиць для самостійного опрацювання навчального матеріалу [2, с.7].

Самостійна діяльність студента, в нашому розумінні, це самокерована, самоорганізовувана діяльність, що полягає: 1) у виборі, визначенні студентом її мети, предмета і засобів її досягнення; 2) у здійсненні практичних дій з предметом діяльності, у виборі послідовності цих дій для перетворення його й отримання нових продуктів своєї пізнавальної діяльності; 3) у здійсненні самоконтролю, аналізу та коригування дій і результатів діяльності.

Ефективне розгортання самостійної роботи, як і навчального процесу взагалі, значною мірою залежить від ставлення студентів до навчального предмета. Воно формується під впливом таких чинників:

- світоглядне значення предмета (наскільки він допомагає зрозуміти закони розвитку природи та суспільства, розібратися в суспільних явищах);
- пізнавальне значення предмета (наскільки він розширює світогляд, дає цікаві, необхідні знання);
- суспільне значення предмета, його роль у науковому, суспільному, культурному та економічному житті країни;
- практичне значення предмета для студента (зв'язок з обраною професією, можливість оволодіння корисними вміннями та навичками);
- легкість засвоєння цього предмета, до якого студент відчуває себе більш здібним;
- належне викладання цього предмета, в нашому випадку навчальної дисципліни "Іноземна мова".

Потенційні можливості людини можуть повною мірою виявитися й реалізуватися лише за раціональної самоорганізації навчальної діяльності. При цьому потрібно мати на увазі, що здатність до самостійної діяльності не має безпосереднього зв'язку з рівнем розвитку окремих пізнавальних процесів чи мотиваційних потреб і не може пояснюватися ними.

Аналізуючи сутність самостійної роботи, слід акцентувати увагу на її зовнішньому й внутрішньому боці, а також на необхідності педагогічного керування самостійною діяльністю тих, хто навчається.

Під ефективною самостійністю ми розуміємо вміння без систематичного контролю, допомоги та стимулювання з боку викладача самостійно працювати на заняттях, удома, в бібліотеці, уміння організувати окремі форми роботи та всю навчальну діяльність в цілому.

Як відомо, самостійна робота сприяє поглибленню і розширенню знань, пробудженню інтересу до пізнавальної діяльності, оволодінню прийомами процесу пізнання, розвиткові пізнавальних здібностей. Тому вона стає головним резервом підвищення ефективності підготовки спеціалістів будь-якого фаху.

У 1993 р. Міністерством освіти і науки України було затверджено "Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах", тоді вперше у вітчизняній практиці на рівні нормативного документа виділено самостійну роботу студентів як основний засіб оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від обов'язкових навчальних занять. Обсяг часу на самостійну роботу є від 1/3 до 2/3 загального обсягу навчального часу. У цьому документі визначено базові положення теорії й практики організації самостійної роботи у вищих навчальних закладах, серед яких, на наш погляд, слід підкреслити такі: самостійна робота є основним засобом оволодіння студентами навчальним матеріалом; зміст самостійної роботи за конкретною дисципліною визначається навчальною програмою з цієї дисципліни, методичними матеріалами, завданнями та вказівками викладача; самостійна робота забезпечується системою навчально-методичних засобів, передбачених для вивчення конкретної навчальної дисципліни, зокрема, підручники, навчальні та методичні посібники; методичні матеріали для самостійної роботи мають передбачати здійснення самоконтролю з боку студента [7].

На наш погляд, співвідношення часу на самостійну роботу із загальним навчальним часом є досить дискусійним. Ця пропорція може виступати мінімальною, максимальна залежить від бажання, потреб та можливостей окремого студента.

Важливим компонентом організації самостійної роботи студентів, компонентом, що визначає вміння студента вчитися, є самоконтроль. Звичайно під самоконтролем розуміється вміння критично ставитися до своїх учинків, дій, регулювати свою поведінку та керувати нею. У навчальній діяльності самоконтроль - це процес зіставлення досягнутих результатів із заданою програмою на певному етапі навчання.

Значення самоконтролю для розвитку навичок самостійної роботи з іноземної мови ми бачимо в наступному: у студента при засвоєнні матеріалу та контролі над успішністю засвоєння матеріалу виникає якісно інше емоційне й моральне ставлення, що сприятливо відбивається на загальній ефективності оволодіння іноземною мовою. Можливість самокорекції робить студента більш упевненим у власних здібностях, а його діяльність набуває поступовості, що сприяє закріпленню результатів [3, с.71].

Позааудиторна самостійна робота з іноземної мови - це додаткова, допоміжна робота поза передбаченим навчальним планом розподілом годин практичних занять, яка здійснюється під керівництвом викладача. Її ціль - розширення кругозору, духовне та естетичне виховання тих, хто навчається, удосконалення навичок та вмінь. Позааудиторна самостійна робота є дуже важливим видом діяльності, пов'язаним з навчальним процесом і покликаним доповнювати й удосконалювати його, але не дублювати. Нефілологічний вищий заклад освіти не передбачає великої кількості годин практичних занять з іноземної мови, саме тому, при використанні методів самостійної роботи, викладач отримує додаткові можливості для розвитку та відпрацювання у тих, хто навчається, умінь і навичок у сфері мови.

Прийнято розглядати три форми позааудиторної роботи: індивідуальна, групова, масова.

Індивідуальна форма позааудиторної самостійної роботи слугує базою для інших форм - групової та масової. Ця форма роботи передбачає виконання студентами окремих доручень, наприклад, написання невеличкої доповіді про видатні події, видатних особистостей, розрахованої на коротке усне повідомлення. До індивідуальної роботи необхідно залучати студентів з різним рівнем знань іноземної мови.

Групова форма позааудиторної роботи включає організацію діяльності постійних гуртків з вивчення іноземної мови і так звані тимчасові групи, які залучаються до підготовки концертів, свят, вечорів художньої самодіяльності, виставок, оформлення стінгазет.

Масова форма позааудиторної роботи з іноземної мови - це організація гуртків (секцій) та факультативів. Гуртки (або секції, якщо організований клуб) можуть існувати самостійно, або входити до складу клубу. Вони є основною масовою формою позааудиторної роботи з іноземної мови. Діяльність гуртків може бути різноманітною: розвиток розмовного мовлення; читання художньої літератури; переклад творів художньої літератури; драматичного мистецтва; музичного мистецтва; архітектурного мистецтва; усне і письмове спілкування зі студентами інших країн тощо.

До масових форм позааудиторної роботи входить проведення конференцій та круглих столів, концертів, конкурсів на кращі переклади тощо.

Об'єднання гуртків у клуб вивчення однієї іноземної мови або інтернаціональний (на базі двох або більше мов) є формою масової роботи, яка викликає зацікавлення у студентів.

Слід наголосити на окремих загальних методичних положеннях, необхідних для проведення позааудиторної роботи. По-перше, позааудиторна робота не повинна дублювати практичне заняття. Треба пам'ятати про принцип самодіяльності й слідкувати за тим, щоб позааудиторна робота не перетворювалась на додаткові практичні заняття. По-друге, при організації діяльності гуртків (секцій) або факультативів необхідно зважати на інтереси й уподобання тих, хто навчається. По-третє, позааудиторна робота має бути пов'язана з навчальною програмою, але, в свою чергу, повинна розширювати та розвивати навички та вміння студентів, вести до подальшого розвитку та поглиблення їх знань. По-четверте, обсяг мовного матеріалу не повинен надто перевищувати програмний. Слід ретельно добирати додаткові навчальні матеріали з урахуванням рівня знань, вікових особливостей та уподобань тих, хто навчається. Адже одноманітний матеріал неодмінно викличе негативну реакцію та емоції у студентів, зробить заняття нецікавими та нудними. Добір матеріалу для позааудиторної роботи слід здійснювати з урахуванням його освітньої та виховної цінності. По-п'яте, заняття проводяться регулярно, але студенти не повинні бути перевантаженими. По-шосте, звіт за кожний період роботи повинен бути чітко оформленим у цікавий вид діяльності, наприклад, конкурс, концерт, вечір художньої самодіяльності.

Уміло й цікаво організована позааудиторна робота з іноземної мови, її зв'язок зі студентським життям конкретного вищого навчального закладу, високий моральний та інтелектуальний рівень зроблять роботу дійсно масовою та потрібною. Позааудиторна робота розвиває індивідуальні особливості тих, хто навчається, допомагає формуванню всебічно розвиненої особистості, покликаній оволодіти духовними багатствами людства.

Кожне практичне заняття з іноземної мови в аудиторії готується та продовжується самостійною роботою студентів з виконання домашнього завдання. На практичному занятті у них формуються правильні уявлення та поняття з іноземної мови, а глибина й тривалість знань, а також уміння застосовувати їх на практиці, залежать в основному від самостійної роботи на занятті та вдома. Відтак на таку форму позааудиторної самостійної роботи слід звернути особливу увагу.

Виконання домашнього завдання студентами є заключним етапом роботи, яку вони виконують на практичних заняттях під керівництвом викладача. Правильне та ефективне виконання домашніх завдань багато в чому залежить від

методів роботи, які використовує той, хто навчається. Завданням викладача в цьому випадку виступає повсякденне керівництво роботою студентів, надання їм необхідних інструктажів стосовно послідовності виконання завдань.

У керуванні самостійною роботою студента важливого значення набуває встановлення коефіцієнта співвідношення його аудиторної та самостійної домашньої роботи, тобто визначення кількості часу, який відводиться для виконання домашнього завдання та того, який дійсно витрачається ним. Наприклад, перевантаження домашніми завданнями призводить до вибіркості їх перевірки викладачем та неґрунтового опрацювання студентами.

Самостійна робота зумовлена об'єктивною необхідністю постійного навчання й самовдосконалення, перегляду та коригування власних самооцінок, оцінки своїх можливостей, потенціалу та резервів кожної особистості.

Висновки. Таким чином, не викликає сумніву той факт, що позааудиторна самостійна робота студентів є однією з основних форм навчання, особливо у вищій школі, оскільки вона прищеплює студентам необхідне вміння вчитися, сприяє формуванню високої культури розумової праці. Питання лише в тому, як розвивати у студентів потребу в самостійній праці, як стимулювати індивідуальний творчий процес пізнання.

Самостійна робота з іноземної мови є важливим складником навчального процесу ще й тому, що кількість аудиторних годин з цієї дисципліни не є достатньою. Проте досвід свідчить, що коректно організована позааудиторна робота значно підвищує рівень володіння іноземною мовою студентами нефілологічних вищих навчальних закладів. Важливим також є факт: те, що проходить через самостійну роботу, самовиховання залишає більш глибокий відбиток у свідомості людини, краще запам'ятовується, і, отже, більш ефективно формує особистість.

Література

1. Боярко Г.В. Взаємозв'язок форм організації навчального процесу у вищих навчальних закладах МВС України (на матеріалі викладання іноземної мови): автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / Г.В. Боярко. - Хмельницький, 2004. - 20 с.
2. Журавська Л.М. Педагогічні умови управління самостійною роботою студентів вищих закладів освіти: автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / Л.М. Журавська. - К., 1999. - 27 с.
3. Калашник Н.Г. Самостійна робота - потужний засіб сучасної освіти і виховання: навчально-методичний посібник з питань формування естетичних смаків студентської молоді в навчально-виховному процесі / Н.Г. Калашник, В.Л. Вертегел. - Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2005. - 326 с.
4. Миролюбов А.А. Коммуникативная компетенция как основа формирования общеобразовательного стандарта по иностранным языкам / А.А. Миролюбов // Стандарты и мониторинг в образовании. - 2004. - №2. - С. 17—18.
5. Общая методика преподавания иностранных языков в средних специальных учебных заведениях: [учеб. пособие] / А.А. Миролюбов, А. В. Парахина. - М.: Высш. школа, 1986. - 264 с.
6. Пидкасистый П.И. Самостоятельная деятельность учащихся / Пидкасистый П. И. - М. : Педагогика, 1972. - 184 с.
7. Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах / Наказ Міністерства освіти України від 02 червня 1993 р. №161. [Електронний ресурс] - Режим доступу до нормативного документу: http://viwv.nam.kiev.ua/norm/pro_oro.htm
8. Смирнова М.І. Дидактичні засади організації самостійної роботи з іноземної мови студентів вищих економічних навчальних закладів: автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / М.І. Смирнова. - К., 2005. - 21 с.